

יוחנן (רמב"ם וסיעתו), או באה לטתור את דבריו, שהעור אסור (רא"ש וסיעתו), ובשור"ע פסק כדעה השניה.

דין העור שנאסר: במסקנת הגמ' נאמר "הבשר בקבורה והעור בשריפה". ניתן לפרש זאת על בכור בעל מום, שדינו בקבורה כי הוא חולין (כך כנראה פירש בעל הלכות גדולות), והעור ישרף מפני שאינו כלה מהר בקבורה. הרמב"ם פירש זאת על קדשי המקדש, ונחלקו אחרונים בשיטתו מדוע הבשר אינו נשרף: יש אומרים שכך הדין בכל הקדשים שנטרפו, שכן טריפה איננה 'פסולו בקודש' הטעון שריפה, והעור נשרף מחמת הטעם הנ"ל (תוס' יו"ט וחזון איש). ויש אומרים שכך הדין בבכור בלבד, ואילו שאר הקדשים שנטרפו טעונים שריפה (מעשה רוקח ומרכבת המשנה).

רש"י הגיה את המילים הללו מהגמ', וכן דעת רוב ראשוני אשכנז, וכן פסק השו"ע שעור בכור בעל מום נקבר.

לבררם לפני כן (קרבן אורה). מדברי תוס' בעניין אשם גולות שהוקרב לפני השבת הגולה משתמע כדעה השניה, שאי ידיעתם של הכהנים על כך מזכה אותם בעור למרות שהבעלים ידעו שהקרבן פסול, אך יש מפרשים דבריהם אחרת, שהכהנים זוכים בעור כי רק בשעת הזריקה מתברר שהקרבן פסול. בראב"ד ניתן להבין שר' חנינא התיר כל עור שהופשט מקרבן פסול, ללא קשר לשאלה מתי נודע הפסול.

חכמים חולקים על ר' חנינא, וכל הראשונים מסכימים שהלכה כמותם בקדשי המקדש, שהעור אסור בהנאה.

בבכור בעל מום: ר' עקיבא למד מדברי ר' חנינא גם לגבי בכור בעל מום בגבולין, שאם הופשט ונמצא טריפה עורו מותר בהנאה, וכך פסק ר' יוחנן. נחלקו ראשונים בפירוש מסקנת הגמ' "הלכתא כחכמים", האם מתאימה לדעת ר'

מערכה רעב. מבוא לפרים ושעירים הנשרפים (קד,א)

המילואים ובעגל החטאת של אהרן ביום השמיני, שנשרפו מחוץ למחנה למרות שדמם ניתן על המזבח החיצון (ויקרא ח,טו-יז; ט,ט-יא)².

דיני השריפה וגדרה

לאחר זריקת הדם, מוציאים את בשר הפרים לשריפה³. לפני השריפה יש לנתח את הבשר בעודו עם עורו, ללא הפשט (ברייתא לעיל נ,א)⁴.

שריפה זו איננה הקטרת קרבן, כמובן, שהרי אין העלאת קרבן מחוץ למקדש. ממילא, השריפה איננה "עבודה", ולפיכך היא כשרה בזר ובלילה (הל' מעשה הקרבנות ז,ה, על פי הירושלמי ביומא פ"ו ה"ו). גם בהלכות פיגול, מחשבה לשרוף את הפרים לאחר זמנם אינה מפגלת⁵. כמו כן, אם אבדו אימורי הפר לפני זריקת הדם – אי אפשר לזרוק את הדם על סמך קיומו של הבשר (לדעה "אם אין בשר – אין דם"), שכן בשר זה אינו מוקטר (מסקנת הירושלמי ביומא שם). שריפה זו נבדלת מהקטרה על המזבח גם בטיב העצים: אין בה צורך בעצים הכשרים למערכה. מכל מקום, השריפה צריכה להיות באש, כגון על ידי קש וגבבה, ולא די באיכול

מצינו בתורה ארבעה סוגים של חטאות פנימיות, שדמן ניתן בהיכל, על הפרוכת ועל מזבח הזהב: א. פר כהן משיח. ב. פר העלם דבר של ציבור. ג. פר ושעיר של יום הכיפורים, שדמם ניתן אף בקדש הקדשים. ד. שעיר של ציבור על שגגת עבודה זרה¹.

אימורי החטאות הללו מוקטרים על המזבח החיצון, כחטאת חיצונית, אולם בבשרן חידשה התורה דין מיוחד: הבשר אינו מוקטר על המזבח כעולה, ואף אינו נאכל כשאר הקרבנות, אלא נשרף מחוץ למחנה ישראל. כך נאמר בתורה על פר כהן משיח (ויקרא ד,יב). פר העלם דבר של ציבור (שם פס' כא), ופר ושעיר של יום הכיפורים (שם טז,כז). על שעיר של עבודה זרה מצינו לימוד מיוחד שישרף (גמ' לעיל לט,ב ורש"י ד"ה אלו שעירי). מלבד פסוקים אלה, נאמר בתורה כניסוח כללי: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקודש לא תאכל, באש תשרף" (ויקרא ו,כג), אלא שנחלקו תנאים (לעיל פב,א) בפירושו של פסוק זה, האם כוונתו לחטאת פנימית, או לחטאת חיצונית שדמה הובא להיכל שלא כדין (וראה לעיל מערכה קצב).

חידוש מיוחד מצינו בפר החטאת שהובא בשבעת ימי

וכולן על פי הדיבור¹.

3. ההמתנה לזריקת הדם מפורשת בגמ' (קד,ב): "עדיין לא הגיע זמנו לצאת", ובמקדש דוד (סי' כג,א) התחבט בטעם הדבר. לעומת זאת אין צורך להמתין להקטרת החלב, שהרי מצינו ביום הכיפורים ששריפת הפר והשעיר נעשית במקביל לקריאת התורה, בעוד הכהן הגדול לובש בגדי לבן בטבילה השניה (יומא סח,ב), ואילו הקטרת אימוריהם נעשתה רק בבגדי זהב, בטבילה השלישית או החמישית (ברייתא שם ע,א, ועיין רש"י יומא סז,ב ד"ה ה"ג והקטירן).

4. לדיון על מקום הניתוח, האם הדבר נעשה בעזרה או במקום השריפה, עיין שערי היכל למסכת יומא, מערכה קסד.

5. גמ' לה,א, ועיין מערכה צ לדיון על שיטות רש"י ותוס' בטעם הדבר.

1. אולם השעירה שמביא היחיד שחטא בעבודה זרה היא חטאת חיצונית, ונאכלת. כך מפורש בספרא (ויקרא חובה פרשתא ג,ז, פרשתא ד,יא-יב), שאפילו שעיר עבודה זרה של כהן גדול הוא חטאת חיצונית. כמו כן משמע בגמ' לעיל ט,ב: "אמר רבא: חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם, לשם חטאת עבודת כוכבים – כשרה", ראה לעיל מערכה יב הערה 6.

הראב"ד (הל' מעשה הקרבנות א,טז) מביא בשם רבנו נסים גאון ששעירת היחיד היא חטאת פנימית ונשרפת, ותמה על כך. הראב"ד הבין שגם הרמב"ם סובר כר"ג, אך כל נושאי כליו תמהו על הבנת הראב"ד, ונקטו שלדעת הרמב"ם זוהי חטאת חיצונית, וכך מפורש בהקדמת הרמב"ם לסדר קדשים. במשך חכמה (ויקרא יטז) כתב שמקורו של ר"ג משריפת עגלו של אהרן, וראה בהערה הבאה.

2. ולשון רש"י שם ט,יא: "לא מצינו חטאת חיצונית נשרפת אלא זו ושל מלואים,

בגמ' כאן), כי כל עוד לא נשרפו – לא נעשתה מצותם. הדבר מנוגד לשריפת פסולי המוקדשין, שמכיוון ששריפתם אינה עבודה – אין בהם מעילה (גמ' מעילה י, א ותוס' ד"ה הכל).

עוד מצינו גדר מיוחד בהוצאת הפרים לשריפה, שיש לעשות זאת באופן של הוצאה, בעקירה והנחה, כגדרי הוצאה מרשות לרשות בשבת (גמ' פסחים פה, ב).⁷ גם דין זה מדגיש שיש כאן מעשה חיובי של הוצאה על מנת לשרוף, כעניין בפני עצמו. אילו היתה מטרת השריפה רק לסלק את הבשר – ראוי היה לבחון את המעשה מבחינת התוצאה הסופית בלבד.

הטומאה

נאמר בתורה על הפר והשעיר של יום הכיפורים: "ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקודש יוציא אל מחוץ למחנה, ושרפו באש את עורותם ואת בשרם ואת פרשם. והשורף אותם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחרי כן יבוא אל המחנה" (ויקרא טז, כז-כח). הגמ' (קה, ב) לומדת שטומאה זו מתחילה כבר משעת היציאה מן העזרה. עוד לומדת הגמ' (פג, א), מיותר "החטאת" או "לכפר", שכך הדין גם בשאר החטאות הפנימיות.

טומאה זו מיוחדת בהלכותיה: בדרך כלל אב הטומאה מטמא במגעו או משאו, ואילו כאן העיסוק בהוצאה ובשריפה הוא המטמא (להרחבת הדיון עיין מערכה רעה). הטמא נחשב כאב הטומאה במובן זה שהוא מטמא את הבגדים שעליו, וכן כל כלי שיגע בו בשעת עיסוקו בפריים, אבל אינו מטמא אדם וכלי חרס.⁸

הטמא אינו רשאי להיכנס למחנה שכינה, אבל רשאי הוא להיכנס לירושלים ולהר הבית.⁹

על ידי תולדות האש, כגון סיד רותח ורמץ (רמב"ם שם, על פי הספרא ויקרא חובה פרק ה, ו).⁶

שריפת החטאות הפנימיות. בשר החטאות הפנימיות יוצא לבית הדשן מחוץ לירושלים (בתמונה נראית ירושלים והמקדש מצפון, כדעת חכמים שהשריפה מצפון. כך גם השער הצפוני בחומת ירושלים, ששרידיו קיימים עד היום, 'שער שכם'). התוספתא (יומא ג, יב) מתארת את שריפת הפר והשעיר של יום הכיפורים: "זקיפין של כהנים [הכהן במרכז] מעמידים סביבות המערכה, מפני דוחק העם, כדי שלא יהיו קופצין ונופלים לתוך המערכה".

המערכה בנויה במקום מוגבה, כדי שיהא המקום משופע ו"משופך". ברם, מכיוון שהמקור לדין זה הוא הפסוק "שפך הדשן", משתמע שמדובר על ערימת דשן, ולא על מבנה כעין מזבח. כמו כן, מלשון התוספתא הנ"ל: "שלא יהיו קופצין ונופלים" משתמע, שהשריפה היתה במקום נמוך (כעין הגת' לשריפת פרה אדומה, ראה פרה ג, י), והמדרון משתפע אל מקום השריפה.

השריפה כשרה בזר (ראה לבושו של אחד העוסקים בשריפה). ממילא, גם הכהנים העוסקים בה אינם חייבים ללבוש בגדי כהונה. הדבר מעורר שאלה, האם יש היתר ללבישת בגדי כהונה, ובהם כלאים, בשעת קיום מצוה הקשורה לעבודה, אך היא נעשית מחוץ לירושלים.

מכל מקום, השריפה לא נועדה רק לסילוק הבשר, אלא יש בה מצוה חיובית. כך מצינו שמועלים בבשר הפריים עד שיותך בשריפה (כמבואר במשנה במעילה פ"ב מ"ג המובאת

מערכה רעג. בתי הדשן תפקידם ומקומם (קד, א-ב; קה, ב-קו, א)

במזבח העולה ולהניחו "אצל המזבח" (ויקרא ו, ג), והוא גם המקום בו מושלכת המוראה והנוצה מעולת העוף, "אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן" (ויקרא א, טז). את יתר הדשן

"בית הדשן" הוא מקום (לאו דווקא "בית" בנוי) שבו ניתן הדשן – האפר – מן הקרבנות השונים. נאמר בתורה שיש להוריד מדי יום מקצת מן הדשן שהצטבר

בקריית ספר הל' מעשה הקרבנות פ"ז, פירשו שה'שריפה בפנים' היא הקטרה כשרה במזבח.

7. בגמ' שם לא מפורש הדבר, אלא נאמר שם שהמוציאים אינם נטמאים אלא אם כן הניחו את הפר על גבי קרקע, אך ממילא משמע שכך צריך להוציא.

8. שיטת רש"י, שטומאת בגדים האמורה בכל מקום אינה אלא לבגד שהוא לבוש, ולא לשאר כלים שנוגע בהם (בבא בתרא ט, ב ד"ה טומאה בחבורין), ותוס' שם (ד"ה דהא) הוכיחו מהספרא שטמא כל כלי שטף שיגע בו בשעת חיבורו לטומאה, וכן דעת רוב הראשונים.

9. עיין שערי היכל למסכת יומא, מערכה קסב.

6. בהשוואה לשריפת פסולי המוקדשין, יש כאן חומרא וקולא: הקולא, ששריפת הפסולים אינה אלא ביום (על כל פנים שריפת נותר, וראה במערכה קט), וזו גם בילה. החומרא, ששריפת הפסולים כשרה גם בתולדות האש, כגון רמץ וסיד רותח, כפי שהוכיח במנחת חינוך (מצוה קמג) מהגמ' בפסחים עה, א: "וכל היכא דכתיב 'באש תשרף' – לרבות כל שריפות הבאות מחמת אש הוא" (משפט זה נאמר אמנם בתמיהה, אבל הגמ' מיישבת שאכן כך הוא). אלא שנקודה זו שנויה במחלוקת, ודעת הראב"ד בפירושו לספרא (ויקרא חובה פרק ה, ו) שפסולי קדשי קדשים, הנשרפים בעזרה, נשרפים בעצי המערכה דווקא, ופירש כך את הספרא שם, שמנגידה את שריפת הפריים ל"שריפה האמורה בפנים", שטעונה עצים הכשרים למערכה, ודעתו שהכונה לשריפת פסולי קדשי קדשים. נמצא, לדעת הראב"ד, ששריפת הפריים קלה משריפת פסולי קדשי קדשים גם בעניין זה של טיב העצים. אבל רבנו הלל שם, וכן